

Inhoud

Inleiding	7
1. De Bijbeltekst	13
1.1 De eigenschappen van de Bijbeltekst	13
1.2 De letterlijke tekst en de betekenis	17
1.3 Eén Auteur	25
1.4 Tekst en Geest	28
1.5 De vertaalde Bijbel	33
1.6 Omgangsregels	35
2. De Bijbellezer	41
2.1 Verschillende gezichtspunten	41
2.2 De bekwaamheden van de lezer	43
2.3 Veelzijdig lezen	46
2.4 De leeshouding	49
2.5 Het culturele gezichtspunt	53
3. Bijbeluitleggers	59
3.1 De leesgemeenschap van de kerk	59
3.2 Het getuigenis van andere christenen	63
3.3 De bijdrage van de belijdenisgeschriften	66
4. Leesvragen	69

1. De Bijbeltekst

In het leesproces zetten we de Bijbeltekst bovenaan. Bij 'Bijbel' denken we dan aan de 66 boeken – 39 in het Oude Testament en 27 in het Nieuwe Testament – die gezamenlijk de canon vormen. De canon is het gesloten geheel van kerkelijk erkende Bijbelboeken. In dit hoofdstuk denken we na over (1) de eigenschappen van deze Bijbeltekst, (2) de letterlijke tekst en de betekenis die je eraan geeft, (3) de eeuwige Auteur van de Bijbel, (4) de verbinding van tekst en Heilige Geest en (5) de vertaalde Bijbel. In de laatste paragraaf ga ik dieper in op de omgangsregels.

1.1 De eigenschappen van de Bijbeltekst

De protestantse traditie schrijft aan de Bijbel vier eigenschappen toe: gezaghebbend, noodzakelijk, duidelijk en volkomen of volledig. Niet dat deze vier eigenschappen een optelsom zijn. Maar alle vier verwijzen naar één zaak: dat de Bijbel door God doorademd is. Deze eigenschappen zeggen overigens niet alleen iets over hoe je de Bijbel ziet, maar ook over hoe je jezelf ten opzichte van de Bijbel gedraagt. Als de Bijbel gezaghebbend is, vraagt dit om een houding van gehoorzaamheid.

Als de Bijbel nodig is, mag hij in geen huis ontbreken. Als de Bijbel duidelijk is, dan moet je hem niet voordragen of reciteren maar begrijpend lezen. Als de Bijbel volkomen is, dan heb je er genoeg aan voor je zaligheid.

Gezaghebbend

De Bijbel heeft meerdere namen die wijzen naar deze eigenschap van gezag: Heilige Schrift, goddelijk Woord, Woord des Heeren. Daarmee druk je uit dat de Bijbel een Boek is dat boven andere boeken verheven is. Hij heeft een onovertroffen gezag. De Bijbel heeft een autoriteit die met geen ander boek te vergelijken is. Dit gezag heeft de Bijbel niet omdat ik dat vind, of omdat de kerk dat vindt, maar omdat gebleken is dat de Bijbel echt en waar is in de vervulling ervan in de geschiedenis. Het is dus niet zo dat de Bijbel gezag krijgt omdat een lezer of een instantie gezag aan hem toeschrijft. Als dat zo zou zijn, zou deze lezer of instantie een hoger gezag hebben dan de Bijbel. Protestanten hebben altijd beleden dat de Bijbel dit gezag vanuit zichzelf verkrijgt. De Bijbel getuigt van en door zichzelf dat hij van God is. Het is een gezaghebbend boek. Dat is niet zo omdat ik het zeg, dat bewijst het Woord zelf door de veranderingen die het bewerkt in lezers. Door zijn bekerende kracht.

Noodzakelijk

Ik heb de Bijbel nodig om kennis te krijgen aan de zaligheid. Zonder de waarheid van de Bijbel blijft een deel van de werkelijkheid onbelicht. Wat ik niet weet en vanuit mezelf niet kan weten over de schepping en over God lees ik in de Bijbel. Om de waarheid te leren kennen over God en mens heb ik de Bijbel nodig. Als ik wil weten waar ik vandaan kom en waar ik heenga na dit leven moet ik de Bijbel lezen. Ik lees de Bijbel dus niet als een boek waarin ik mijn eigen oordeel bevestigd zie. Bijbel-lezen vraagt om een open mind, waarmee ik de waarheid die ik in de Bijbel beschreven vind, eerlijk onder ogen zie. Ik lees in de Bijbel over zaken die in mijn hart niet opkomen. Dat is confronterend, maar ook nodig om tot zuivere kennis te komen over God en mijzelf.

Duidelijk

De boodschap van de Bijbel wordt in het geheel van de 66 boeken in een begrijpelijke vorm voorgesteld. Je kunt door lezen en onderzoek, op een gewone en normale manier, de Bijbel begrijpen. De theoloog Wilhelmus à Brakel (1635-1711) schrijft ergens dat hoe beter iemand schrijft, hoe volmakter zijn schrift is. 'Als nu God de Vader van de lichten, de Schrift geeft om verborgenheden bekend te maken, dan is daar met zekerheid uit af te leiden dat de Heilige Schrift alle andere boeken in duide-

lijkheid overtreft.' Overigens betekent dit niet dat je bij het lezen van de Bijbel niet op grote moeilijkheden kunt stuiten. Maar als de betekenis van teksten duister is, kun je niet voetstoots aannemen dat dit aan de tekst ligt. Als een blinde midden op de dag zegt dat de zon niet bestaat, zegt dit niets over de zon, maar iets over de ogen van de blinde. Uitlegproblemen blijven er. Ze hebben onder andere te maken met het onvermogen van de mens om de dingen van God te begrijpen. Na de zondeval, zoals beschreven in Genesis 3, zijn wij niet meer aangelegd op de dingen die van God zijn. De zonde verduistert het verstand. Als we de Bijbel niet begrijpen, is de oorzaak dus niet dat de Bijbel onduidelijk is.

Volkomen

De Bijbel heeft geen aanvulling nodig. Een aanhangsel is overbodig. Alles wat nodig is te geloven staat erin. Toevoegingen zijn overbodig. Een belijdenisgeschrift van de kerk spreekt de Bijbel na. Belijdenisgeschriften zijn documenten waarin de kerk belijdt wat zij in de Bijbel leest. De kerk aanvaardt ze als een goede en betrouwbare samenvatting van wat zij naar de Schriften gelooft en belijdt. Dergelijke geschriften zijn daarom niet aanvullend op de Bijbel. We weten dat Paulus naast de twee brieven aan de gemeente te Korinthe die in de Bijbel staan minstens een derde brief geschreven

heeft. Maar ook als vandaag nog een brief gevonden wordt, voegen we hem niet toe aan de canon. Zoals de kerk de Bijbel ontvangen heeft, is hij compleet. Staat alles wat je weten wilt in de Bijbel? Nee, dat niet. Dat de Bijbel volkomen en volledig is, betekent niet dat alles over God en de werkelijkheid waarin wij leven in de Bijbel is geopenbaard. Maar wát God ons in de Bijbel heeft geopenbaard, is genoeg om zalig te kunnen leven en sterven. De Bijbel is volledig als het gaat om de belangrijkste dingen voor dit leven en het leven na de dood. Protestanten geloven dat alles wat betrekking heeft op het heil, hierin door God is geopenbaard.

Eigenlijk moet je deze vier eigenschappen op vier pionnen schrijven en bij het openen van de Bijbel bij elke hoek er een neerzetten. Neem bij het lezen van de Bijbel deze eigenschappen telkens in gedachten. Bij het Bijbellezen gaat er een boek open waarin de hoge, heilige God tot mensen afdaalt en in menselijke taal tot zondaren spreekt. Waarom? Om hen te behouden en de weg van de zaligheid bekend te maken.

1.2 De letterlijke tekst en de betekenis

In de Bijbel lezen we over gebeurtenissen die historisch waar zijn. De Bijbel is niet de neerslag van interessante gedachten van auteurs, maar een be-

schrijving van wat echt gebeurd is. Tegelijkertijd is de Bijbel ook weer niet een gedateerd boek, een geschiedenisboek. Het is een boek met een tekst die nu even actueel is als toen en met een zeggingskracht die de cultuur waarin de Bijbel is geschreven overstijgt. Dat is het bijzondere eraan. De wereld waarnaar de Bijbel verwijst, was de wereld en werkelijkheid van de eerste hoorders en lezers, maar het is ook de werkelijkheid waarin wij leven, duizenden jaren later.

De werkelijkheid waarover de Bijbel spreekt, valt uiteen in een concrete werkelijkheid en een hogere werkelijkheid. Zacheüs de tollenaar, woonachtig in Jericho, was een bestaande man en Jericho een reële plaats. Maar de geschiedenis zoals Lukas die beschrijft, verwijst ook naar een geestelijke werkelijkheid, namelijk die van een zondaar die bezoek krijgt van de Zaligmaker Jezus. Een bezoek dat zijn leven verandert.

De verhouding tussen de letterlijke, historische tekst van de Bijbel en de betekenis van de tekst in de situatie van nu is een veelbesproken thema. In een verhaal kunnen namelijk allerlei betekenislagen zitten en wie stelt vast wat de juiste betekenis is? Er zijn christenen die net als de christenen uit de eerste eeuwen naast de letterlijke, historische betekenis naar nog drie betekenissen zoeken. De

tweede is de vergelijkende betekenis waarbij het beeld uit de tekst wordt toegepast op iets anders. De verloren zoon uit de gelijkenis die Jezus vertelt in Lukas 15, wordt dan bijvoorbeeld een beeld voor iemand die de kerk vaarwel heeft gezegd, al staat dat nergens in de gelijkenis. De derde betekenis is de waardering. Wat is de moraal van de tekst? In de gelijkenis van de verloren zoon zou je kunnen wijzen op de foute beslissing van de jongste zoon om het huis van zijn vader te verlaten. Mensen moeten bij God blijven. Doen ze dat niet, dan zal het fout lopen in hun leven. De vierde betekenis heeft te maken met hogere, hemelse dingen, dingen van de eeuwigheid die voor ons oog verborgen zijn. In het geval van de verloren zoon is dit het terugkeren van een verloren zondaar tot God, waardoor deze het eeuwige leven ontvangt.

Uiteindelijk speelt bij elke uitleg de verhouding tussen de letterlijke, historische tekst en de geestelijke betekenis een bepaalde rol, hoeveel betekenislagen een lezer in de Bijbel ook denkt te ontdekken. Waar moet je bij de uitleg op letten? In het komen tot een uitleg spelen drie zaken een belangrijke rol: verklaren, interpreteren en toepassen.

Uitleggen van de Bijbel begint met het nauwkeurig lezen van de letterlijke, historische tekst, gericht aan de lezers of de hoorders die de auteur kende.

Een Bijbelvertaling die betrouwbaar is vertaald in de moedertaal geeft hier inzicht in. Van een Bijbel-lezer mag een diep respect voor deze letterlijke, historische tekst verwacht worden. De hierboven beschreven eigenschappen van de Bijbel zijn daar de basis van. Bijbellezen begint bij goed lezen van de tekst, ook wel het verklaren van de tekst genoemd. Ik denk dan aan het uitzoeken van de betekenis van de woorden, het verklaren van de omstandigheden waaronder de tekst of de perikoop geschreven is en aan wie dit gericht was. Het gaat erom dat de lezer recht doet aan de oorspronkelijke verwijzing en bedoeling van de tekst. De auteur en de tekst zijn namelijk de toegangspoort tot een achter de tekst verborgen betekenis. Het is waar dat het om oude teksten gaat en dat soms moeilijk te achterhalen is wie wat geschreven heeft. De Bijbel zelf geeft van de meeste auteurs weinig informatie over hun levensgeschiedenis. Toch onthoofden we de auteurs van de boeken niet, alsof zij niet meer bestaan. De schrijvers van de teksten, hun achtergronden en hun intenties zetten we niet tussen haakjes. De realiteit waar de tekst naar verwijst en de situatie waarin deze oorspronkelijk geklonken heeft, zijn van belang. Historisch onderzoek naar de tekst, het verhaal en de kennis van de gebruiken is van belang om te begrijpen wat men wilde communiceren. Natuurlijk moet je wel uitkijken dat je de auteurs niet laat zeggen wat jij denkt. En als

het niet in de tekst is terug te vinden, dan hoef je het er niet bij te verzinnen. Want Bijbellezen begint weliswaar met het nauwkeurig lezen van de tekst, maar beperkt zich er niet toe. Er is meer.

Na het nauwkeurig bekloppen en betasten van de letterlijke tekst, volgt het interpreteren. Dat kan een open deur lijken. De scheiding tussen verklaren en interpreteren is ook flinterdun. Toch is het belangrijk dit onderscheid te maken, want allerlei invloeden doen mee bij het maken van de sprong van de tekst naar het interpreteren ervan. Een lezer moet zich daarvan bewust zijn. Als je verklaart, probeer je de tekst te begrijpen in zijn oorspronkelijke bedoeling. Als je interpreteert, haal je de tekst dichterbij en plaats je hem in het hier en nu. Als je zegt dat de verloren zoon in de gelijkenis uit Lukas 15 een beeld is van iemand die de *kerk* heeft verlaten, dan ben je bezig met interpreteren. Dat staat namelijk niet in de tekst. Het is ook mogelijk dat iemand zegt: De verloren zoon is een beeld van iemand die *God* heeft verlaten. Dat is iets anders, maar het staat net zomin als het vorige letterlijk in de tekst. Het gaat er mij nu niet om welke interpretatie de juiste is. Het gaat erom dat je inziet dat verklaren en interpreteren niet hetzelfde is. Allerlei gedachten en vooronderstellingen van de lezer doen mee bij het uitleggen van de tekst. Het is goed dat je daarvan doordrongen bent.

Verklaren en interpreteren monden uit in toepassen. In het omgaan met de Bijbeltekst maak je als lezer als het ware een beweging van verklaren, naar interpreteren, naar toepassen. Toepassen is dat de inhoud van de tekst wordt toegepast op het eigen leven. Dat is het doel van Bijbellezen. De lezer maakt zich de Bijbeltekst eigen en voegt hem in zijn eigen leven en gedachtewereld in. Hij krijgt betekenis voor de lezer. Niet alleen in het hoofd, maar ook in het hart, waar de wil zetelt. Bijbelteksten vragen om een toe-eigening, een erkennen van de waarheid in het centrum van je mens-zijn. En dan is er ook de toepassing naar de praktijk nog, die van je 'handen'. Hoe geef je de boodschap concreet gestalte in je leven? Wat ga je ermee doen? Hoe breng je haar in praktijk?

Eigenlijk moet de tekst onteigend worden van de schrijver en de eerste lezers of hoorders en moet deze nieuw worden in het leven van de Bijbellezer. Er klinkt een stem uit het verleden, de historische Bijbeltekst, in het hier en nu. Door de toepassing krijgt het Bijbelwoord betekenis in het eigen leven. Het wordt bevindelijke werkelijkheid. Je ondervindt en ervaart dat het waar is. Je hoort in het Bijbelgedeelte Gods stem en je probeert de waarheid in je eigen leven een plaats te geven.

John Wilkins (1614-1672), een bekende Engelse geestelijke en wiskundige die zich bezighield met raadsels van de uitleg van teksten, vertelt het verhaal van een Indiaanse slaaf die door zijn meester naar iemand wordt gestuurd met een mand vijgen en een brief waarin staat hoeveel vijgen er in de mand zitten. De slaaf eet tijdens de reis een groot deel van de vruchten op. Bij aankomst leest de ontvanger de brief en constateert dat er te weinig vijgen zijn. Hij beschuldigt de slaaf dat deze door hem zijn opgegeten. De brief getuigt tegen de slaaf. De slaaf ontkent en zegt dat de brief een valse getuige is. Opnieuw wordt de slaaf gestuurd, opnieuw met vijgen en een brief waarin exact staat aangegeven hoeveel vijgen er in de mand zitten. De slaaf eet weer van de vijgen, maar voordat hij eraan begint verbergt hij de brief onder een grote steen, zichzelf geruststellend dat niemand die hem zou zien eten ernaar kan verwijzen. Echter, opnieuw in staat van beschuldiging gesteld, belijdt de slaaf zijn fout, ziende op het gezag van het papier en hij belooft voor de toekomst meer eerlijkheid bij het uitvoeren van de opdracht. Op deze wijze moet ook de Bijbeltekst betekenis krijgen in het leven van de lezer.

In een kerkdienst krijgt een Cubaanse christen van ongeveer vijftig jaar de gelegenheid te getuigen van Gods genade. De Heere had hem beproefd. De

man heeft een lange staat van dienst bij de electriciteitsmaatschappij van de overheid. Toen er een grote storing plaatsvond, werd hij ten onrechte als schuldige aangewezen. Zeven maanden lang zat hij gevangen. Juist in die tijd leerde hij veel van de Heere. Namelijk dat Zijn goedertierenheden elke dag nieuw zijn en dat ook de kleine dingen van het leven daaronder vallen. 'Er staan dingen in de Bijbel die moeilijk zijn om te geloven. Alleen door ze te ervaren, ga je leren wat ze betekenen. Een voorbeeld hiervan vinden we in Job 5:17: "Zie, gelukkig is de mens, denwelken God straft; daarom verwerp de kastijding van de Almachtige niet." Maar om dan ook te ervaren wat in het vers erna staat: "Want Hij doet smart aan en Hij verbindt; Hij doorwondt en Zijn handen helen." De Heere heeft me zeer vertroost door deze tekst.' Zo kreeg de tekst betekenis in het leven van deze man.

Doet de Bijbel altijd wat met iemand? Nee. De teksten kunnen van je afglijden zoals het water van een eend. Je kunt de Bijbel lezen en hem wegleggen en onmiddellijk vergeten wat je gelezen hebt. De Bijbel kan ook weerstand oproepen. Lezers kunnen met Bijbelteksten bezig zijn, maar er niet klaar mee zijn. De horizon van de tekst en die van de lezer vloeien haast nooit geruisloos in elkaar over. Die samensmelting kost vrijwel altijd strijd en worsteling en kan leiden tot zowel vrede, bevrijding en geluk als opstand, verwerping en teleurstelling.

1.3 Eén Auteur

Het Bijbellezen is dus een leesbeweging van verklaren naar interpreteren naar toepassen. Het interpreteren bemiddelt tussen verklaren en toepassen. Zo is Bijbellezen iets wat je doet met hoofd en hart, met het oog op de praktijk van het leven. Maar is op deze manier de Bijbeltekst niet in de handen gevallen van mensen die zelf de betekenis kunnen bepalen? Met andere woorden: Wat heeft de Bijbeltekst zelf nog te zeggen als jij als lezer bepaalt wat je erin leest en ermee doet?

Op het adres van de Bijbel staat de naam van ieder mens. En deze naam is niet te verwijderen. De Bijbel en de mens horen bij elkaar. Toch betekent dit niet dat je als lezer bepaalt hoe je de Bijbel moet lezen. Er zijn begrenzings aan de interpretatie. Een Bijbellezer mag in dit verband niet vergeten dat de Bijbel één Boek is. Deze eenheid wordt herleid tot God de Heilige Geest, de eerste en eeuwige Auteur van de Bijbel. Het is de Heilige Geest Die de auteurs de inhoud liet opschrijven. De inhoud is door Hem voortgebracht, in heilige verbondenheid aan de andere Personen in het goddelijke Wezen. Wat voor ons nu de geschreven Bijbel is, was oorspronkelijk gesproken woord. De Bijbel die wij hebben is het middel om deze woorden van God niet te vergeten. Dat de Bijbel te herleiden is tot

één Auteur onderstreept het belang van een uitleg die niet in tegenspraak is met wat er ergens anders in de Bijbel geschreven staat. Als God de Heilige Geest de Auteur van de Schrift is, ook al heeft Hij mensen met verschillende karakters en bekwaamheden ingeschakeld, dan kan de Bijbel zichzelf niet tegenspreken.

Er is nog een natuurlijke begrenzing. Als we de Bijbel lezen, ontvangen we de Boodschap van de ene God, Schepper van hemel en aarde. Het is deze God Die eenheid geeft aan de boodschap van de Bijbel. Bij alle verschil in interpretatie is er een kernboodschap die niet beïnvloed is door de geschiedenis of door godsdienstige tradities. Het is de boodschap van God Die uit het gehele menselijke geslacht een volk heeft uitverkoren tot Zijn eer en heerlijkheid. Deze heilsgeschiedenis heeft haar hoogtepunt in de heilsfeiten die zich rondom Jezus Christus als God en mens hebben voltrokken en zich nog zullen voltrekken in de wederkomst. Er loopt een heilslijn door de geschiedenis. Deze begint met het scheppingsverhaal in het eerste boek van de Bijbel. Nadat Adam en Eva vanwege hun ongehoorzaamheid aan God uit het paradijs worden verdreven, loopt deze lijn verder langs het ontstaan en de geschiedenis van het volk van Israël, naar de geboorte van Jezus Christus. Vervolgens loopt de heilslijn van Golgotha, waar de krui-

siging van Jezus plaatsvindt, naar Zijn opstanding en hemelvaart. Ten slotte loopt de lijn door naar de uitstorting van de Heilige Geest op het Pinksterfeest en de verkondiging van het Evangelie tot aan de wederkomst van Christus en het grote oordeel. Het gaat in de kern om de goede boodschap dat Jezus Christus gekomen is in de wereld om zondaren zalig te maken. Er klinkt één melodie, al kan de Bijbel meerstemmig klinken. Een vrouw leest anders dan een man. Een rijke anders dan een arme. Een Bijbeltekst over christenvervolging wordt in Noord-Korea anders gelezen dan in West-Europa. Dat is de meerstemmigheid. Toch is er één leidend motief, gericht op Christus en Zijn heilswerk. De meerdere stemmen produceren één harmonische melodie. Ik moet daar in mijn interpretatie en toepassing op gespist zijn.

God, de Auteur van de Bijbel, heeft geen afscheid genomen van de woorden die zijn opgeschreven. Met eerbied gezegd: Hij is erbij gebleven, ook in de Bijbelvertalingen. Uitdrukkingen als 'Woord van God' of 'Heilige Schrift' geven daar uitdrukking aan. Gods Geest verbindt zich nog steeds aan de Bijbel. De ene Auteur is dus nog steeds present. De Bijbeltekst kan goed of fout uitgelegd worden, maar door de opgeschreven woorden van de auteurs van toen heen, blijft de eerste en enige Auteur, namelijk de Heilige Geest, getuigen. Uitleg-

gen van de Schrift blijft zo een levend gebeuren. We handelen niet met een dode letter, maar met een Boek dat de levende stem van God is. Nog even krachtig en majestueus als toen. Hoe belangrijk is het dat God de Heilige Geest Zich wil verbinden aan de Bijbel die in allerlei talen en uitgaven te koop is in de boekwinkel.

1.4 Tekst en Geest

Zoals de stralen niet losgemaakt kunnen worden van de zon, zo kan de Bijbel, het Woord van God, niet losgemaakt worden van het getuigenis van de Heilige Geest. Hier doet zich een moeilijkheid voor. De Heilige Geest is verbonden aan dat Woord. Hij getuigt dat dit Woord de waarheid is, maar Zijn werking is niet vanzelfsprekend. Je kunt deze verbinding niet door middel van een techniek of methode tot stand brengen. We hebben met de Bijbel in onze hand God niet tot onze beschikking. Lezers zijn altijd mensen en God is altijd God. Daar zit een afstand tussen die God alleen Zelf kan overbruggen door Zijn Heilige Geest aan het Bijbelwoord te verbinden, door het verstand van de lezer te verlichten en zijn hart te openen om het Woord te begrijpen.

Zoals je een ei kapot moet maken om bij de inhoud te komen, zo is het ook met de Bijbel. Vanaf

de buitenkant (de tekst) kun je niet binnendringen tot de kern. Het bestuderen van de tekst alleen is niet genoeg om erachter te komen wat de betekenis van de Bijbeltekst is voor nu en voor je eigen leven. Daarvoor moet er iets worden opengebrouwen. Dat kan alleen de Heilige Geest. De inhoud en de waarheid van een tekst zijn alleen te zien als van buitenaf de Heilige Geest daar getuigenis van geeft. De lezer voelt dan het gewicht van de waarheid van de tekst. De tekst krijgt betekenis voor hem. Dit getuigenis is nu juist ook de moeilijkheid.

Als de betekenis van de Bijbel geheel objectief vastgesteld zou kunnen worden, dan zouden we genoeg hebben aan een Bijbelcommentaar. Maar zo is het niet. De Geest staat niet tot onze beschikking. De lezer is afhankelijk van God Die de Geest inbrengt in het leesproces. Daarom zal een godvruchtig Bijbellezer ook willen bidden tot God alvorens de Bijbel te openen, met het gebed of de Heilige Geest erbij zal zijn. Als een Bijbeltekst betekenis voor je krijgt, beleef je dat als een geschenk, als genade. Je ontvangt iets waar je zelf niet bij kunt, zonder tegenprestatie.

De heilige Tekst is Woord van de Heilige Geest. De enige Auteur van de Schrift is God Zelf. Dat geeft aan de tekst die we vóór ons hebben een onafhankelijke, zelfstandige en gezaghebbende status.

Het is de Heilige Geest Die met en door de Bijbel spreekt tot de lezers, maar niet op een automatische wijze. Dat maakt Bijbellezen uiteindelijk tot een verrassende bezigheid, die steeds nieuw is. De lezer kan vandaag bij het openslaan van de Bijbel ineens ontdekkingen doen en zaken aantreffen waar hij of zij bij eerdere lezingen volstrekt overheen heeft gelezen. Het kan ook zijn dat een Bijbellezer terug moet komen op eerdere interpretaties en toepassingen, omdat het persoonlijke, particuliere gezichtspunten bleken te zijn waarvan de betekenis wegebde en die hun kracht verloren.

Als er alleen sprake zou zijn van een lezer en een Bijbeltekst, dan zou de relatie tussen de Bijbeltekst en de Geest mogelijk goed in een schema te brengen zijn. In dat geval zou een methodische handreiking hoe met de tekst om te gaan en hoe deze te ontsleutelen, genoeg zijn. Zoals ik eerder schreef is het van belang de tekst als uitgangspunt te nemen en zorgvuldig te zoeken naar een verklaring ervan, alvorens over te gaan tot interpretatie en toepassing. Maar toch is het omgaan met de Bijbel niet op formule te brengen. Er is een ruimte waartoe de lezer geen toegang krijgt. Die is aan Gods Geest voorbehouden. Eerst is er het levensverband tussen Woord en Geest. En deze band is zuiverder dan die tussen lezer en Woord. Immers, de Bijbel veronderstelt een kloof tussen de lezers

en God, de eeuwige Auteur van het Woord, door de zondeval zoals beschreven in Genesis 3. Bijbellezers moeten naar de Bijbeltekst leren luisteren en hebben daar de Heilige Geest bij nodig. En verklaren, interpreteren en toepassen grijpen hier op allerlei manieren in elkaar.

De Geest, Die de Schrift heeft uitgeademd, is de Geest van Jezus Christus. Met Bijbeluitleg kun je daarom ook niet om de centrale boodschap van het Evangelie heen. Er loopt zoals we eerder zagen een rode draad door de Bijbel die begint bij de schepping aan het begin van het Oude Testament. Deze rode draad is de komst van de Zaligmaker naar de aarde. Na de beschrijvingen van het heilswerk van Christus in de evangeliën in het Nieuwe Testament loopt deze draad verder naar de beschrijving van de uitstorting van de Heilige Geest en de voorzeggingen van Christus' wederkomst naar de aarde. Als je de Bijbel uitlegt, kun je nooit om Christus en Zijn werk heen. Dat laat de Geest niet toe. Door de werking van de Heilige Geest overtuigt het Woord de lezer ervan dat het heil in Christus gelegen is en dat Hij de Zaligmaker van zondaren is. Iemand die de Bijbel leest, kan niet om de hoofdsom van het christelijk geloof heen. De samenvatting daarvan is gelegen in de dood en opstanding van Jezus Christus. Door Zijn lijden en sterven heeft Christus de toorn van God tegen het hele menselijke ge-

slacht gedragen. Zo heeft Hij Zijn kinderen van de eeuwige verdoemenis verlost. Dat de Bijbel over de concrete menswording van de Zoon van God pas in het Nieuwe Testament handelt, doet daar niets van af.

Het getuigenis van de Geest is in de protestantse traditie altijd verbonden aan het geloof in Christus. Dit is een wederkerige beweging: als je dit geloof ontvangt, dan kun je de Bijbel begrijpen en als je Bijbel leest, wordt het geloof gewerkt. Het Woord is de bron en het instrument van bekering en geloof in Christus, de Zoon van God. In de Heidelbergse Catechismus wordt het geloof omschreven als 'een stellig weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houd wat ons God in Zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een vast vertrouwen, dat de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving van zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus wil' (HC Zondag 7, vraag 21). De noodzaak van het geloof in Christus, de gekruisigde en opgestane Zoon van God, Die door God in deze wereld gezonden is en Die spreekt door het Woord, vormt het hart van de Bijbel. Het is nodig dat een Bijbellezer zich de vraag stelt of hij of zij dit geloof ontvangen heeft en of dat geloof beoefend wordt.

1.5 De vertaalde Bijbel

De originele Bijbeltekst heeft in de protestantse traditie groot gezag, maar tevens belijdt deze traditie dat de Bijbel vertaalbaar is. De meeste Bijbellezers moeten het doen zonder kennis van de grondtalen Hebreeuws en Grieks. Gewone jongens en meisjes, vrouwen en mannen moeten de Bijbel kunnen lezen. Daarvoor hoef je geen theoloog te zijn. Een betrouwbare en duidelijke vertaling van de Bijbel is belangrijk, een die dicht bij de structuur en betekenis van de grondtekst blijft. De nauwe verbinding tussen het letterlijke, historische Woord en de Heilige Geest vraagt hierom. Maar het is ook belangrijk dat je als lezer de Bijbeltekst goed kunt begrijpen in je eigen taal. Anders kun je de inhoud en de betekenis niet tot je nemen.

Ga hier zorgvuldig, maar niet krampachtig mee om. Een verantwoorde uitleg is niet per se gebonden aan de vertaling. Dat zou wel zo zijn als uitleggen van de Bijbel louter een verstandelijke, methodische oefening zou zijn. Maar Gods Geest sluit Zich niet op in de letter. Hij Die de Schrift heeft uitgedemd, is er nog steeds bij, ook bij de vertaling. Bovendien kunnen eigenschappen en structuren van talen zodanig verschillen van de grondtekst dat een letterlijke vertaling feitelijk niet mogelijk is. Die Bijbel zou onleesbaar worden.

De Statenvertalers die in de zeventiende eeuw de Bijbel in het Nederlands hebben vertaald, hebben in het Nederlandse taalgebied een geweldig voorbeeld nagelaten. De Statenvertaling sluit nauwkeurig aan bij de oorspronkelijke tekst en taal. Als er meerdere vertaalmogelijkheden waren, is de vertaalkeuze verantwoord in voetnoten en kanttekeningen. Toegevoegde woorden en verduidelijkingen zijn tussen haakjes geplaatst, zodat de lezer kan zien dat zij zijn toegevoegd. Van ieder Bijbelboek is de inhoud kort weergegeven en naast de teksten staan verwijzingen naar andere teksten. Moeilijke gedeelten zijn in de kanttekeningen toegelicht. De Statenvertaling staat in vergelijking met de enkele duizenden vertalingen in vele talen in de wereld met stip bovenaan. Maar dat wil nog niet zeggen dat andere vertalingen minder getuigenis van Gods Geest ondervinden. Het kan zelfs zeer nuttig zijn verschillende vertalingen naast elkaar te leggen. Het naast elkaar gebruiken van verschillende vertalingen – al hebben vele Bijbellezers in de wereld deze luxe niet – vergroot het inzicht in de tekst.

Van belang is dat de lezer over een complete Bijbel beschikt. Voor het uitleggen van duistere Bijbelgedeelten kunnen heldere gedeelten erg nuttig zijn. Protestantenvleiten niet alleen voor *sola Scriptura* (alleen de Schrift) maar ook voor *tota Scriptura*

(geheel de Schrift). In tegenstelling tot de katholieken die naast de Bijbel de rooms-katholieke tradities als openbaringsbron hebben. Er is eenheid en samenhang in de hele Bijbel. Als je slechts over een deel van de Bijbel beschikt, blijf je afhankelijk van anderen.

1.6 Omgangsregels

De eigenschappen van de Bijbel, de verhouding tussen de letterlijke betekenis en de overgezette betekenis en de verhouding tussen de Bijbel en de Geest bepalen mijn benadering van de Bijbeltekst.

Allereerst geldt de regel dat de Bijbel de gids is naar zijn eigen interpretatie. Het vertrekpunt is wat de schrijver van een tekst zelf in gedachten heeft gehad. Taal is immers een middel waardoor iemand zijn of haar gedachten onder woorden brengt. Om te beginnen moet je als Bijbellezer jezelf daarom concentreren op de letterlijke tekst. Aan die tekst kun je allerlei vragen stellen. Wat staat er? Wat is de achtergrond ervan? Wat heeft de oorspronkelijke schrijver bedoeld te zeggen? Voor welke gelegenheid is deze tekst geschreven? Wat is het historisch verband van de tekst? Acht vragen, ook wel acht 'vrienden' genoemd, vergezellen je bij het bestuderen van de tekst: Wat? Wie? Hoe? Wanneer? In hoeverre? Waar? Waarom? Hoeveel? Houd tevens

rekening met de manier waarop geschreven wordt. Je kunt een tekst lang niet altijd letterlijk nemen. Iets kan figuurlijk bedoeld zijn. Het gedeelte dat je leest kan een gelijkenis zijn, met een achterliggende, verborgen bedoeling. Je vindt in de Bijbel poëzie, historische verhalen, profetieën en brieven. Elke vorm vraagt om een eigen benadering.

Het nauwkeurig bekloppen en betasten van de tekstwoorden is onmisbaar en kan het beste samengaan met een oprechte, godvruchtige en ootmoedige instelling. Een Bijbellezer houdt daarbij in gedachten dat de oneindige God spreekt tot eindige mensen. Het gebed om de Heilige Geest mag niet ontbreken.

Om te komen tot het juiste inzicht trek je de cirkels steeds breder. Je begint bij de tekst, of het tekstgedeelte, daarna het hoofdstuk, dan het Bijbelboek en vervolgens de hele Bijbel. Niet dat alles in heel de Bijbel steeds opnieuw aan de orde moet komen, maar het gaat dan om de zaken die vanuit de tekst of het gedeelte in de belangstelling staan. Als je een gelijkenis leest, dan vergelijk je deze met andere gelijkenissen. Je zoekt naar dwarsverbanden met andere gedeelten in het Bijbelboek en uiteindelijk in heel de Bijbel. Het uitgangspunt is immers dat de Bijbel een eenheid is. De vergelijking van de ene plaats in de Bijbel met de andere

wordt daarom gezien als de meest zekere methode van interpretatie. Als ik een Psalm lees waarin het woord 'Sion' voorkomt, kan ik eenvoudig op andere plaatsen waar dit woord voorkomt meer informatie vinden over de betekenis. De Bijbel verklaart duistere plaatsen door gedeelten die helder zijn. Leerstellige gedeelten vinden hun illustraties in de beschreven geschiedenissen. Concrete gebeurtenissen in het leven van hoofdpersonen in de historische boeken krijgen diepgang wanneer we deze leggen naast de poëtische beschrijvingen van hun innerlijk leven. Het Oude en het Nieuwe Testament grijpen in elkaar. De Bijbel is een wonderlijke eenheid van boeken die verspreid over een lange periode geschreven zijn.

Lezers die over een ruime Bijbelkennis beschikken zijn in het voordeel. Deze kennis verkrijgt je door veel in de Bijbel te lezen, maar ook door apart studie te maken van onderdelen uit de Bijbel. Daarvoor zijn allerlei hulpmiddelen te verkrijgen. In de literatuurlijst heb ik er enkele opgenomen. In sommige uitgaven van de Bijbel staan bij elke Bijbeltekst verwijzingen naar vergelijkbare teksten. Ze zijn behulpzaam om de Bijbel te lezen als een eenheid. Een concordantie waarin op alfabetische volgorde van kernwoorden de vindplaats in de Bijbel is terug te vinden, bewijst goede diensten. Ook een Bijbels woordenboek is een waardevol bezit.

Als je de tekst recht wilt doen, dan moet je jezelf bewust zijn van je vooronderstellingen. Ik kom daar nog op terug in het hoofdstuk over de Bijbellezer. Maar hier wil ik vast opmerken dat je als lezer jezelf de discipline moet opleggen om eerst toegang te verkrijgen tot het denken van de Bijbelschrijver. Dat doe je door de tekst en de context waarin de woorden staan aandacht te geven. Je moet de tekst rustig overwegen. Drie soorten middelen kun je daarvoor gebruiken. Je hebt de *geestelijke* middelen zoals bidden, jezelf bewust zijn dat de Bijbel met gezag spreekt, lezen met de bereidheid te luisteren en te gehoorzamen. Dan heb je de *wetenschappelijke* middelen zoals kennis van de grondwoorden, de geschiedenis, de Bijbelse cultuur, de chronologische volgorde van de gebeurtenissen, de voortgang van de openbaring van het Oude en Nieuwe Testament. Verder het onderzoeken van de kerngedachte en wat eraan voorafgaat en wat erop volgt. Als derde beschik je over *kerkelijke* middelen. Je kunt gebruikmaken van het licht en de kennis van de generaties die ons zijn voorgegaan. In belijdenisgeschriften en commentaren is veel voor ons toegankelijk. Door de opkomst van de moderne media zijn vele nieuwe bronnen ontsloten.

Respect voor de tekst hoort dus bij de grondhouding. De letterlijke tekst is leidend voor de betekenis die je aan het Bijbelwoord geeft. Toch leidt het

juiste gebruik van de leesregels en de kennis van de Bijbel en haar achtergronden niet automatisch tot een juiste interpretatie en toepassing. Je zou zomaar kunnen denken dat wanneer je de juiste techniek beheerst, je vanzelf bij de juiste interpretatie uitkomt. In de protestantse visie van Bijbel-lezen is dat niet het geval. In het Bijbellezen zit altijd een soort verborgenheid of geheim tussen de tekst en de interpretatie en toepassing. Over deze verborgenheid valt licht wanneer de Heilige Geest Zich aan dat Bijbelwoord verbindt. Dat ervaar je in het hart. Er gaat kracht van de woorden uit. Ze doen dan iets met je en de waarheid die erin ligt verklaard, wordt je eigendom. Bijbellezen is een verwachtingsvol gebeuren. Je kunt iets uitgereikt krijgen of het kan aan je voorbij gaan. Het is belangrijk dat je als lezer van het Bijbellezen dus geen methodische oefening maakt, waarbij je hart buitengesloten is.

Twee valkuilen moet je als lezer proberen te vermijden. De eerste is dat je te snel denkt dat je weet wat er staat en hoe je de tekst moet interpreteren en toepassen. Je gaat dan onmiddellijk uit van je eigen beleving en ervaring. Eigenlijk is er dan geen afstand tussen jou en de tekst. De tweede is dat je te methodisch en te technisch omgaat met de tekst. Je komt dan helemaal niet meer toe aan de vraag hoe je de betekenis van een Bijbelgedeelte

invoegt in je eigen leven. Het Bijbellezen is dan een interessante ontleding van de tekst, maar je hart blijft buiten schot. En dat is nu net niet de bedoeling van de Bijbel.

Naast dit alles dienen we te bedenken dat alleen de Heilige Geest overtuigt dat de Bijbel het Woord van God is en dat dit Woord al ons vertrouwen waard is. De Heilige Geest drukt de inhoud van de tekst af in onze gedachten en brengt ons ertoe ons aan de tekst over te geven.